Asiantuntijalausunto eduskunnan kunta- ja terveysjaostolle koskien hallituksen esitystä valtion talousarvioksi vuodelle 2020

Teema: Ruoka-avun tarve, resurssien riittävyys ja ehdotus

Ruoka-avun tarve

Huono-osaisuus on viime vuosina yleistynyt ja muuttunut aikaisempaa näkyvämmäksi ruoka-avun jakelun jäätyä pysyväksi ilmiöksi. Arviolta 20 000 – 25 000 ihmistä hankkii viikoittain ruokansa nk. leipäjonojen kautta. Yleinen viesti tällä hetkellä ruoka-avun jakajilta on se, että ruoka-avun tarvitsijoiden määrä on lisääntynyt ja ylettynyt selvemmin koskemaan myös niitä henkilöitä, joilla on vain taloudellisia ongelmia esimerkiksi äkillisen työttömyyden ja asuntovelkojen vuoksi.

Ilmaisruoanjakelu tavoittaa suuren osan kaikkein huono-osaisimmista. Tutkimuksen mukaan suomalaisissa leipäjonoissa asioivat ovat pääasiassa perusturvaetuuksien varassa eläviä ja huonossa työmarkkina-asemassa olevia henkilöitä. Eurostatin tietojen mukaan Suomessa vuonna 2013 köyhyys tai sosiaalisen syrjäytymisen riski kosketti kaikkiaan noin 854 000 henkilöä. Erittäin alhaisen työssäkäyntiasteen kotitalouksissa elävän väestön määrä oli 351 000 henkilöä ja vakavaa aineellista puutetta koki 132 000 henkilöä (Vähävaraisten avun toimenpideohjelma 2014-2020. Maaseutuvirasto, sivu 3).

Ruoka-apu ei kohdistu aina suoraan ”nälkään”, vaan se mahdollistaa pitkäaikaistyöttömälle tai hyvin pienillä tuloilla elävälle rahan käyttämisen esimerkiksi uimahallilippuun tai uusiin kenkiin, kun ruokaan varattu raha jää avustuksen mahdollistamana muuhun tarpeelliseen käytettäväksi. Ruoka-aputoiminnan tarpeellisuus tulee esiin hyvin voimakkaasti kaikilta tahoilta, joita ruoka-aputoiminta koskee.

Juhlapyhien aikana perheelliset kertovat saavansa paljon iloa ja lohtua, kun on muutakin laittaa lapsille kuin perunaa. Ruokahan on iso osa myös juhlaa. Ruoka-aputoimintaa tekevät tahot auttavat vähäosaisia ihmisiä eri elämän alueilla ja ruoka-apu kehittää luottamusta ja lisää turvallisuuden tunnetta. Näin ruoka-aputoiminta on saanut huomattavasti laajemman merkityksen vähäosaisten ihmisten elämässä. Ruoka-aputoimintaa on erittäin vaikeaa, ellei mahdotonta, korvata millään tällä hetkellä käytössä olevilla tai suunnitteilla olevilla toimenpiteillä.

Valtion myöntämä tuki ruoka-aputyölle, vuosina 2016-2018 käytettäväksi valtakunnallisesti, oli järjestöjen toimintaa kohtaan ensimmäinen konkreettinen osoitus siitä, miten tärkeänä päättäjät pitävät tätä työtä. Järjestöt voimaantuivat ja kokivat tulleensa erityisellä tavalla huomioiduksi. Luottamus vähäosaisten asioista huolehtimisesta valtiotasolla lisääntyi järjestöjen keskuudessa merkittävästi.
Vuonna 2018 tehty päätös 1.2 miljoonan euron suorasta tuesta vähäosaisten auttamiseen mm. ruoka-aputyöhön oli jälleen suuri ilon aihe järjestökentällä. Vuodelle 2020 käytettäväksi myönnetty 1,2 miljoonaa euroa on miljoonan osalta jakautunut 92 järjestölle, 165 paikkakunnalle, 281 jakopisteelle. SAMARIA rf:n yhteishakemukseen osallistuneista kaikki saivat tukea. Mukana hakemuksessa olleet toimijat ilmoittavat avunsaajia olevan tällä hetkellä yhteensä 133 tuhatta henkilöä.

Resurssitarpeet

Erityisesti kolmannen sektorin toimijat tarvitsisivat lisää taloudellista tukea, jolla voitaisiin lisätä ja vahvistaa resursseja. Monet yhdistykset toimivat resurssiensa äärirajoilla. Vapaaehtoisväki tekee hyvin pitkiä, usein ympäripyöreitä päiviä jopa viikonloppuisin. He käyttävät omat, usein vähäiset tulonsa ruoka-aputoiminnan kuluihin. Kotimaisen avustustyön liitto (Koa) ry:n työntekijä kiersi tutustumassa ja kehittämässä ruoka-apua jakavien yhdistysten toimintaa. Liiton työntekijä huomasi, että on aivan yleistä se, että jos ruoka-apua tarjoavan järjestön työntekijä saa pientä palkkaa, hän laittaa palkastaan valtaosan tai jopa sen kokonaan ruoka-aputoiminnan kustannuksiin ja ottaa oman ruokansa lahjoitukseen tulleesta ruoasta. Työtä tehdään siis suurella sydämellä. Taloudellisia resursseja tarvitaan usein toimivampien tilojen vuokraamiseen sekä ruoka-aputoiminnan laadun varmistamiseen. Ruoka-aputoiminnan suuruudesta riippuen olisi usein tarve palkata ainakin yksi ihminen vapaaehtoisväen ohjaajaksi ja ruoka-aputyön koordinointiin ja johtamiseen.

Vaikka yhteishakemus koski varsin laajalti ruoka-avun toimijoita valtakunnallisesti, monet ruoka-avun jakajat eivät olleet mukana haussa ja jäivät täten ilman avustusta. Monet näistä toimijoista ovat nyt jälkikäteen kyselleet mahdollisuudesta olla mukana seuraavassa haussa, mikäli valtionapua tulee haettavaksi ruoka-apuun.

Olemme saavuttaneet melkolailla yhtenäisen näkemyksen rahan jakamisesta, eikä riitasointuja

kuulunut 2019 ministeriön hyväksyttyä Samarian hallinnoiman ja tekemmän yhteishakemuksemme yhden miljoonan osalta. Myös yhteishaun hakumenettelyä on kehitetty Samaria rf:n toimesta ja hakemusten arviointia auttaa paljon Koa ry:n tutustuminen yhdistysten toimintaan paikan päällä vierailujen yhteydessä. Tätä tietoa Samaria rf voi käyttää arvioidessaan yhteishakemuksessa mukana olevia hakemuksia.

Ehdotus

Esitämme, että vuoden 2020 talousarvioon varataan matalan kynnyksen suoran avunannon tukeen (mm. ruoka-apuun) edelleen kohdennettu määräraha, jotta voidaan taata suoran avunannon jatkuminen vähäosaisten ihmisten auttamiseksi ja elämänlaadun parantamiseksi valtakunnallisesti. Ehdotamme myös, ettei tätä valtionapua jaettaisi esimerkiksi kehittämistyöhön tai ylipäänsä muuhun tarkoitukseen kuin avunannon varmistamiseksi. Kehittämistyöhön on olemassa kanavia, esimerkiksi STEA avustukset, joista kehittämishankkeisiin voi hankeavustusta hakea. Ehdotamme varattavaksi ensivuoden budjettiin 1 800 000 euroa. Mikäli tätä rahaa ei käytetä kehittämiseen, uskomme sen riittävän tärkeimpiin tarpeisiin, joita tällä hetkellä järjestökentällä on tullut ilmi.

Kunnioittaen

19.11.2019

Kotimaisen avustutyön liitto Koa ry:n

(Aiemmin Ruoka-apuyhdistysten liitto ry)

Liittohallitus